

„Pehme jõud” Eesti julgeoleku teenistuses – RiTo vestlusring

Arto Aas, Riigikogu liige
Liisa-Ly Pakosta, Riigikogu liige
Mailis Reps, Riigikogu liige
Rannar Vassiljev, Riigikogu liige

Ukraina sündmused on muutnud väga palju julgeolekuolukorda maailmas ja Eestis. Kaarel Kaas Rahvusvahelisest Kaitseuringute Keskusest on öelnud, et Eesti ei ole Ukraina, ning loetlenud põhjuseid, miks siin ei saa sealsed sündmused korduda. Aprilli viimases „Välis-ilma” saates ütles NATO maavägede ülem kindralleitnant Ben Hodges, et me näeme Ukrainas teistsugust, tänapäevast sõda: peale soomustehnika on oluline „pehme jõud” – võitlusväljale on toodud majandus, inimeste heaolu ja nende sotsiaalne olukord.

Mida me peaksime muutunud julgeolekupoliitilises olukorras silmas pidama, arutlesid Riigikogu Toimetiste 30. aprilli vestlusringis esindajad kõikidest Riigikogu fraktsioonidest: Arto Aas (Reformierakond), Liisa-Ly Pakosta (Isamaa ja Res Publica Liit), Mailis Reps (Keskerakond) ja Rannar Vassiljev (Sotsiaaldemokraatlik Erakond). Neid usutles Riigikogu Toimetiste peatoimetaja Mart Raudsaar.

Mart Raudsaar: Eesti sisejulgeolekust kõneldes ei räägi me politsei tugevdamisest, vaid võime viidata president Toomas Hendrik Ilvese kõnele, kus ta rääkis tervisest ja haridusest julgeolekukontekstis. Mida peaksime silmas pidama Eestis tulevikuarenguteks valmistudes?

Liisa-Ly Pakosta: Läbi aegade on julgeolek muidugi kõiki neid komponente hõlmanud, tuletame meelde kasvõi Uku Masingu tööd Jüriöö ülestõusust. Ta otsis arhiividest välja tolleaegse kirjavahetuse, kuidas kinnisvarahinna allasaamiseks lavastati rahutused, et maa odavamalt kätte saada. Propaganda ja pehmete väärtustega mängimine, sõjategevus ja maadevallutused on kogu aeg käsikäes käinud.

Mart Raudsaar: Ma nõustun sellega. Kui vaatame Teise maailmasõja järgset aega, siis Marshalli plaanita poleks ilmselt Euroopa Liitu praegusel kujul olemas.

Arto Aas: Täiesti nõus! Ma arvan, et tänapäeval ei ole ühtegi mõjuvõimsat riiki, kes ei kasutaks majandushoobasid oma huvide kaitsmiseks. Ka Venemaa agressiooni puhul näeme, kuidas eelkõige nafta- ja gaasimüügist saadav tulu võimaldab neil sõjaväe ülesehitust ning agressiooni naaberriikides. Teisest küljest annab see agressioon võimaluse rahvast ära petta ning peita majandusprobleeme uue probleemi loomise taha.

Kui presidendi kõne juurde tulla, siis loomulikult on tervis, haridus ja julgeolek kolm üliolulist komponenti, aga ilma majanduse ja sissetulekuta ei ole ühtegi neist võimalik alal hoida – minu hinnangul on majandus pehme jõu poole pealt kõige olulisem komponent.

Teiseks on tähtis kultuuriline võimekus, mille alla liigitaksin ka keeleruumi, sest keele kaudu ei anta edasi ainult informatsiooni, vaid kujundatakse ka väärtushinnanguid ja hoiakuid. Praegu näeme, et Vene propagandamasin, Vene meedia, mis sisuliselt on allutatud Kremli režiimi taatele, on pooleldi juba selline „kõva jõu” instrument. Ka läänemaailmas, kus

kindlasti sõjalist agressiooni ei kasutata, käib meeletu kultuuride võitlus, näiteks Prantsusmaal ingliskeelse ruumi vastu.

Rannar Vassiljev: Ühtpidi on Venemaa käitumine traditsiooniline rünnak, ent paljude varasemate agressioonidega võrreldes pööratakse rohkem tähelepanu sellele, mida ümberringi arvatakse. Mulle tundub, et Venemaa üritab panustada palju energiat sellesse, et ühe või teise piirkonna vallutamine oleks kuidagi põhjendatud, seda nii riigi kui ka rahvusvahelisel tasandil. Seni on niisugune tegevus piirdunud teatud piirkondadega, kus nähakse, et rahva meelsus ja kogu sotsiaal-majanduslik taust võiks olla soosiv ning mida saaks ka lihtsamalt vallutada, kui otsest relvade kasutamist oleks vähem. Kindlasti muudab see olukorra mõnes mõttes raskemaks, sest sellisele agressioonile on keerulisem reageerida – see toimub järkjärgult.

Mailis Reps: Kui tulla Ukraina ja Eesti paralleeli juurde, siis loomulikult on Eesti 15–20 aastat Ukrainast ees. Aga kui vaatame süvapoliitilisi, sisepoliitilisi asju, mida on Ukrainas mõjutatud ja mida on erinevad jõud väljastpoolt ära kasutanud – Venemaa ei ole siin kindlasti ainukene –, siis mängivad kummastavad jõud ka Eestis. Ma usun, et ma ei ole ainuke, kes on kogenud ka Eestis üsna kummalisi kirjavahetusi meie elanikega ...

Mart Raudsaar: Kas jutt käib kirjavahetusest saadikutega?

Mailis Reps: Jutt käib valijatest, Eesti elanikest, kes kirjutavad oma arvamusi nimeliselt, mitte anonüümselt. Ma tulen selle juurde tagasi, ent mis on Ukrainat mõjutanud – loomulikult väga tugev sotsiaalpoliitiline lõhe. Seda on lihtsustatult nimetatud korrupsiooniks, ent see on enamat. Ukrainas eksisteerivad nähtavad vahed suure võimsa auto ja suure territooriumiga lossi, võib-olla isegi maitsetute losside omanike ja tavaelanike vahel, kes ei suuda oma igapäevase palgavaesusega ots otsaga kokku tulla. Need tavaelanikud käivad viis-kuus korda nädalas tööl, võib-olla isegi mitmel töökohal. Tänavale ei tulda mitte üksnes nostalgiliste meenutuste ajal, vaid võib-olla ei nähta ka oma olukorrale konkreetseid lahendusi.

Kui tuua see paralleel Eestisse lihtsustatult, siis selliseid inimesi, kes sama tunnetavad, on Eestis väga, väga palju. Kunagi olid nad valmis nii-öelda kartulikoori sööma, aga nüüdseks ei ole nad suutnud palgavaesusest välja tulla ega näe lahendusi oma järgmisele põlvkonnale. Eriti, kui tegemist on mitme lapsega üksikemaga, kes ei näe järgmisel põlvkonnal võimalust vaesusringist väljuda. Selle kontingendiga on ka meil võimalik manipuleerida.

Ukraina tänavail nähtav rahvamass, see kahuriliha, on pahurad, enamasti noored, kes ei saa endaga hakkama või ei näe perspektiivi. Kas me oleme selle paralleeli enda jaoks Eestis läbi analüüsinud, selles ma ei ole väga kindel. Ma arvan, et oleme teinud sellest puhtjulgeolekupoliitilise kokkuvõtte ja kõnelenud meie militaartehnikavalmistusest ning oleme õigustatult tegelenud NATO kiirreageerimistemaatika ja kõige säärasega.

Me ei ole suutnud viimaste kuude jooksul endale selgeks teha, mida meie venekeelne elanikkond tegelikult tunneb või arvab. Me räägime lihtsustatult, et Ukraina sündmused ei saa Eestis korduda, sest meie elanikkond on veidi teistsugune. Kindlasti ongi veidi teistsugune, aga kas me oleme andnud noorele siin sündinud ja kasvanud põlvkonnale sellise perspektiivitunnetuse, et ta seoks oma tuleviku Eestiga?

Liisa-Ly Pakosta: Jah, ma olen Mailisega nõus, sa nimetasid õigeid asju. Eestis on tõesti olukord, kus meil on sissetulekute vahe väga suur, sellega peame kahtlemata tegelema. Ent

Eesti õpilaste õpitulemused ei sõltu eriti näiteks pere sotsiaal-majanduslikust olukorrast, meil on noorte stardiplatvorm üllatavalt ühesugune. Samas on noorte stardiplatvormis asju, mis teevad ka noortele muret, näiteks huviringiraha, võimalus saada positiivseid eduelamusi ka siis, kui ollakse koolis keskmine kolmemees. [Liisa-Ly Pakosta kõneleb pikemalt kahe viimase aja koalitsioonileppe erinevustest, huvihariduse kättesaadavusest ning sellest, et viimase kümne aasta jooksul on lastevanemate koormus huvihariduse eest maksmisel kasvanud üle 30 korra.]

Ma olen täiesti nõus presidendiga, kes ütleb, et haridusreformi lõpuleviimine on üks nendest pehme julgeoleku alustaladest. Teisalt peame panustama, et noored inimesed tunneksid, et Eesti on riik, mis seondub nende edutunnetusega. Ent kui president oma kõnes ütles, et tulevikus on töökohad madala- ja kõrgepalgalised, siis faktid näitavad seda, et madalapalgalised töökohad on tööturult kadumas. Peaaegu kõik uued avanevad töökohad nõuavad kas kõrget kutsekvalifikatsiooni, kõrgharidust või siis väga head kutsehariduses omandatud spetsialisti taset. Praegune haridusmudel enam ei toimi.

Kui 2011. aasta Eesti inimarengu aruanne pakub, et umbes iga viies poiss jääb põhiharidusega või ei lõpeta sedagi, siis on meil probleem. Mida need inimesed praegu meie ümber realselt teevad? Nad võivad olla äärmiselt rahulolematud, sest tegelikult nad ei leia tööd. Ja neil ei olegi võimalusi tööd leida, kuni nad ei omanda mingitki kvalifikatsiooni.

Vaja on nii kahureid kui ka ujulaid

Mart Raudsaar: Lugupeetud vestlusringis osalejad, kui te nägite aprillis viimase „Välisilma” Lätist rääkinud saadet, siis Lätis toimub praegu huvitav julgeolekupoliitiline debatt. Teatavasti ei ole lätlased täitnud lubadust eraldada riigikaitsekulutusteks kaks protsenti sisemajanduse kogutoodangust ja nüüd arutatakse, et võib-olla ei olegi mõtet pingutada, pigem võiks jätta ühe laeva või mingi kahuri ostmata ja panustada hoopis pehme julgeoleku tagamisele. Mida sellest arvata?

Mailis Reps: Selline debatt on tavaline. Kui vaatame Euroopa riike läbi kriisiaastate, siis neid riike, kes ei läinud kaitsekulutuste kallale, võib ühe käe sõrmedel kokku lugeda. Nad läksid kas protsendi kallale või siis suurendati kaitsekulutuste sildi all näiteks noorte sporditegevuse rahastamist, väites, et see, et nad oskavad kiiresti joosta, ongi julgeolekuline ettevalmistus. Sellist tendentsi võis näha absoluutselt igal pool.

Rääkides Läti majandusest, siis on nad hiljuti kogunud üsna tugevaid kärpeid. Ka meie kogesime neid kärpeid, aga meil oli rohkem sisepoliitilist survet, Lätis tuli surve paljuski väljastpoolt, IMF-ilt. Peame arvestama, et kui me räägime haridusest ja tervishoiust, siis Läti rahastamisalused on veidi teistsugused. Nüüdseks on majandus kaks aastat veidi kasvanud ja kuna Lätis on parlamendivalimiste eelne aeg, on sellised debatted arusaadavad. Kui aga lõpuks istutakse maha ja hakatakse realselt koalitsiooni tegema, siis mõistetakse, et tegutseda tuleb veidi teistmoodi, ükskõik kas Ukraina sündmuste või NATO enda surve.

Arto Aas: Ma arvan, et see on debatt, mida me Eestis pidama ei peaks. Õnneks on meil tõepoolest olnud küllaltki laiapõhjaline poliitiline üksmeel, et kaitsekulutused peavad olema kokkulepitud tasemel. Aprilli lõpus toimunud Lennart Meri konverentsil oli päris palju juttu sellest, et ilus ja uinutav „külma sõja” järgne aeg Euroopas lõppes 2008. aastal Gruusias. Seda märkasime meie Ida-Euroopas, ent suured riigid kas ei märganud või ei tahtnud märgata. Sellest ei tehtud piisavalt järeldusi, aastake läks mööda ja suhetes Venemaaga taastus

tavapärase *business*. Tegelikult oleksid riigid pidanud hakkama juba sellel hetkel oma kaitsekulutusi viima vähemalt kokkulepitud tasemele.

Nüüd kõlas äratuskell palju valjemini ja me ei tohiks mingil juhul lasta sellel kriisil raisku minna kogu Euroopa jaoks. Me oleme ise saavutanud päris palju, et juba NATO väed, Ameerika Ühendriikide väed on realselt meil kohal, mis kindlasti suurendab meie julgeolekut. Kurb, et Lätil ja Leedul mõlemal on kaitsekulutuste tase alla ühe protsendi SKT-st. Leedukad on kokku leppinud, et 2020. aastaks tõuseb see kahe protsendini. Tahaks näha, et see tõus oleks kiirem, sest meie ei tohiks anda liitlastele NATO-s või Euroopa Liidus mitte ühtegi võimalust öelda, et kuulge, te ei ole täitnud oma kokkuleppeid!

Eesti on täitnud kokkuleppeid ükskõik millises valdkonnas, olgu need Euroopa Liidu reeglid teatud rahandusküsimustes või NATO kokkulepped. Meie täidame neid ja see annab meile ka moraalse õigustuse hiljem küsida vastuteeneid või abi. Seega peaks seda poliitikat kindlasti jätkama.

Liisa-Ly Pakosta: Mistahes pehme julgeolek saab tugineda ainult turvatundele, et sa ei pea parasjagu püssitoru eest ära jooksuma. Sul peavad olema tagatud Maslow' vajaduste püramiidi alumised astmed (füüsiline ellujäämine), seejärel tuleb kõik muu. Mis puudutab kaitsekulutuste jaotust, siis Eesti on teinud märkimisväärseid investeeringuid küberturvalisusesse. Gruusia näitel nägime, kuidas Gruusia sõda algas massiliste küberrünnakutega. Iga inimene, kes on saanud põhimõttelise väljaõppe, kuidas käituda mingis ohuolukorras, võib olla Eestile ülivajalik. Jah, muidugi on Eestil väga hea kutseline armee ja peabki olema, ent selle kõrval peab olema ka kohustuslik üldine sõjaväeteenistus, et meie kaitsetahe heidutaks vaenlast.

Arto Aas: Remark kaitseväeteenistuse integreeriva ja patriotismi suurendava mõju kohta. Ajaloolise mälu huvides meenutagem, et suur osa Eesti mehi on käinud kohustuslikus korras Nõukogude armees ja ma arvan, et see patriotismi suure Nõukogude Liidu vastu ei tekitanud. Ma ei taha muidugi mitte mingil juhul Eesti kaitseväge ja Nõukogude Liidu sõjaväge võrrelda, need on väga erinevad asjad.

Rannar Vassiljev: Mis puutub professionaalsesse sõjaväkke, siis praegu Venemaa demonstreeritavas ebatraditsioonilises sõjategevuses osaleb rünnaku poolel kindlasti professionaalne armee. Kaitse poolel on aga oluline roll üldisel kaitsetahtel ja sellel, et see seltskond, kes on võimeline vastu astuma, ei piirdu väga väikese hulga inimestega. Kindlasti on ründaval poolel ka natuke keerulisem reageerida, kui kaitsevõimekate ja kaitsetaht omavate inimeste seltskond paikneb laiali ebakorrapäraselt. [Rannar Vassiljev räägib veel Euroopa Liidu julgeolekupoliitilisest dimensioonist: ka väikese eurogrupi liikmesriigi ründamine võib kaasa tuua majanduslikke tagajärgi tervele eurotsoonile ning mõjutada seeläbi suuri liikmesriike, näiteks Saksamaad rohkem reageerima.]

Mart Raudsaar: Üleüldine eurotsooni majanduslik olukord on kahtlemata oluline. Ent kui Liisa-Ly Pakosta mainis Maslow' vajaduste püramiidi, siis selle püramiidi jalami oluline osa on just nimelt täis kõhul, mille annab töö. Aprilli lõpus ütles SEB-i analüütik Ruta Arumäe, et meid võib oodata ees ajutine tööpuuduse suurenemine. Kui vaatame konsultatsiooni- ja koolituskeskuse Geomedia kaarti, mis räägib kohalike omavalitsuste võimekusest pensioni ja palgatulude puhul elaniku kohta 2009–2012 (vt Geomedia, kohaliku omavalitsuse üksuste võimekuse indeks 2012, https://www.siseministerium.ee/public/KOV_indeks__2013_aruanne_final.pdf kaart 13), siis

elatakse suhteliselt hästi mitte ainult Tallinna ümbruses, vaid ka näiteks Hiiumaal (plastitööstus), Tartu ümbruses ja Ida-Virumaal Sillamäe lähedal. Samal ajal on Eesti piirialadel tööhõivega probleeme, nii lõunas kui ka idas, iseäranis Narva linnas. Mida teha nende piirkondadega, et sealsetel inimestel oleks tööd?

Liisa-Ly Pakosta: Sellel joonisel (vt Geomedia, kohaliku omavalitsuse üksuste võimekuse indeks 2012, https://www.siseministeerium.ee/public/KOV_indeks__2013_aruanne_final.pdf kaart 13) on hõlmatud ka pensionisaajad. Kui seda võrrelda joonistega, mis tutvustavad töökohtade arvu (kaart 14) ning teiseks registreeritud töötute osakaalu (kaart 15), siis on näha, et töötuse joon ja toimetulekutoetuste joon ei jookse kokku. Nendes piirialade valdades on väga suur pensionäride osakaal, seal on vähemalt neli omavalitsust, kus ei ela ühtegi alla 18-aastast isikut ja nii edasi.

Mart Raudsaar: Ma olen sellega nõus, et vaadates Narva linna, kus ma olen aasta aega töötanud, siis sealne elanikkond on oluliselt vähenenud ning suurenenud on pensionäride osakaal. Aga nii või teisiti me näeme seda, et meie mainitud vaesuringis olevate inimeste hulk on murettekitavalt suur. Ilmselgelt pole väljapääs neile raha jagamises, vaid oleks vaja anda õng, et soovijad saaksid teha mingisugust tööd, mida nad oskavad.

Mailis Reps: Omavalitsuse võimekuse üle pole ehk eriti vaja muretseda. Narva näite puhul on tegemist Eesti ühe suurema linnaga ning küsimus ei ole üleüldises võimekuses. Võib-olla mainin kõrvalmärkusena väikest nüanssi, et ettevõtlusest praegu vald ju otseselt ei teeni.

Kõige esimesena nimetaksin, et oleme väga uhked töötuse vähenemise üle. Kindlasti on see kohati ka õigustatud, kui me otsime võrdlusi. Samal ajal maksutulude laekumise, eriti sotsiaalmaksu tulu laekumise puhul, ei ole arvud sellised, nagu võiks eeldada.

Järelikult peame arvestama, et töötute arvu vähenemise taga, eriti piirkondlikult, võib olla heitunuid ja väga tugevalt heitunuid (pikaajaline töötu, keda ei registreerita enam töötuna).

Kontaktidest paljude valijatega julgen kinnitada, et nii see kahjuks on. Kui inimene saab tööpakkumise ja ta loobub sellest, siis arvatakse ta töötute kirjast välja ja ta kaotab ravikindlustuse. Need on keskustest väljaspool elavad inimesed, kellel on niikuinii arstiabi kättesaadavusega aeg-ajalt probleeme.

Teiseks me võiksim arvestada, et töötute arvus on ka Eestist lahkunud inimesed. Tegelikult läksid välismaale tööle väga paljud. Mindi lihtsate tööde peale – koristama, võib-olla kui väga hästi läks, siis saadi ehitusele või bussijuhiks. Need inimesed tulevad tagasi kodupiirkonda ainult siis, kui neil on kohapeal arvestatav töö. See on palgateema küsimus: kui sa sõidad lõpuks töötasu maha, ei ole ju mõtet tööle minna, siis sa heitud ja võõrandud sotsiaalselt.

Praegu ei ole meil hoobasid, mis sunniks või ka õhutaks kohalikke omavalitsusi ettevõtlust looma. Kui me analüüsime ettevõtluse ja kohaliku omavalitsuse sidusust, siis see on pehmelt öeldes üsna kehvakene. Teiseks oleme Eestis joondunud hoiakust, et me ei toeta ettevõtlust, et ettevõtlus on turumajanduslik hoob, mida keskustest väljaspool ei ole vaja toetada. Samal ajal on Euroopa väga tugevalt eri astmetel andmas riigiabi, eriti kui saajad on keskusest väljas. See võimalus on olemas, me võime seda taotleda, me ei ole seda kunagi teinud otseses mõttes, välja arvatud mõned EAS-i või PRIA meetmed.

Mina olen kindlalt arvamusel, et keskusest välja ei lähe ükski ettevõtte, kui ta ei ole põllumajanduslik. Isegi toiduainete tootmine kontsentreerub juba lõpuks siia Harjumaale või Tartu ümbrusesse.

Kolmandaks on küsimus teenustes. Hoobadeks (et tuua maale ettevõtlust) võivad olla ka näiteks meie elektrilevi, interneti ulatus, teede olukord, teede rahastamise suurendamine.

Arto Aas: Arvan, et tänase vestlusringi põhifookus on seotud Ida-Virumaaga rohkem just tulenevalt pehme jõu ja siseturvalisuse ning julgeoleku teemast. Ma olen kindlalt seda meelt, et majanduslik heaolu, palgad ja pensionid on ülioluline osa sellest pehmest jõust, meie julgeolekust, ja ma arvan, et meie strateegiline huvi peaks olema, et lõhe Narva jõe ida- ja läänekaldal iga aastaga pigem suureneks. Kui inimene läheb üle Vene piiri, siis ta näeb, et teda ei oota seal mingi paradüüs. Tegelikult on Eestis parem elada ja igal aastal võiks meie majanduskasv olla üks kuni kaks protsenti kiirem. Liberaalina ma loomulikult ei toeta seda, et vabasse turumajandusse sekkumine toimiks kahe käe ja jalaga. Niisugune sotsialistlik-kleptokraatlik mudel, nagu seda Ukrainas on 20 aastat arendatud, ei vii kuhugi. Olen samas seda meelt, et riiki võiks olla Ida-Virumaal rohkem. Pärts palju asju on tehtud juba Jõhvis. Riiki – ja miks mitte isegi Euroopa Liitu – peaks olema rohkem näha Narvas. Kohtumisel Euroopa Komisjoni siseasjade voliniku Cecilia Malmströmiga sai kuu aega tagasi kergelt huumorivõtmes öeldud, et me peaks Euroopa IT-agentuuri, mis asub Tallinnas, rajama hoopis Narva. Siis oleks Euroopa Liit esindatud ka Narvas ja agentuur oleks nagu piiripunkt, mida kaitsta.

Ettevõtlusel on Ida-Virumaal minu arvates meeletult potentsiaali. Sealsed kohalikud omavalitsused ei ole seda piisavalt ära kasutanud. Elanike arvus ju pole küsimus, Narvas, Jõhvis, Kohtla-Järvel on elanikke oi-oi kui palju ning nad on ometi võimekuse tabelis kaugel maas Haapsalust, Kuressaarest! Midagi on tehtud valesti vahepealsete aastate jooksul.

Kui me mõtleme ajalooliselt sealset tööstuspotentsiaali, kasvõi Eesti Energiat või Viru Keemia Gruppi, siis on kõik need suured tööstusettevõtted muljetavaldavad. Samuti on maavarad selles piirkonnas muljetavaldavad. Vaadates geograafilist asukohta, turismi, siis on juba nüüd päris kenasti näha, et Narva-Jõesuu on arenenud väga kiirelt. Potentsiaali on seal piirkonnas tohutult, ehkki tundub, et piirkond on Põhja-Eesti või Lääne-Eesti arengust 3–5 aastat maas. Aga küllap need kenad ajad sinna jõuavad.

Aga jah, ettevõtlusega meil üldiselt riikliku maksukeskkonna mõttes probleemi ei ole, oleme igasugustes rahvusvahelistes võrdlustabelites väga kõrgel kohal, samuti majandusvabaduste osas. Võti, kuidas kohalik omavalitsus suudab konkureerida teiste Eesti kohalike omavalitsustega, on loomulikult kohalike inimeste kätes.

Liisa-Ly Pakosta: Ma arvan veidi teisiti: mida suuremaks muutub elatustaseme vahe Narva jõe kallastel, seda halvemaks muutub Eesti julgeoleku olukord ja seda väga lihtsal põhjusel: Venemaa võimud muutuvad alati väga agressiivseks, kui nende majandus on kehvast olukorras. Loomulikult, me tahame, et Ida-Virumaal ja kõikides Eesti maakondades läheks elujärg palju paremaks, aga tegelikult on Eesti julgeoleku huvides ka see, et Venemaal toimiks normaalne korrupsioonivaba ja inimestele normaalset palka maksev majandus.

Arto Aas: Aga seda me (Eesti poolt) kahjuks ise muuta ei saa.

Liisa-Ly Pakosta: Jah, seda me kahjuks ise muuta ei saa, aga meie huvides on see kahtlemata normaalne, toimetulev, demokraatlik naaber. Eestis on kõige lihtsam muuta suhtumist, ja seda tuleb muuta. Me ei saa öelda tööandjatele, et makske siin kaks korda suuremat palka, aga me saame muuta üldist vaimset suhtumist nendesse inimestesse, kes väga väärtuslikku tööd teevad. Iga töökätt on vaja, absoluutselt iga inimene, kes läheb hommikul tööle, on Eesti elu edendamiseks hädavajalik.

Kui rääkida heitunud inimestest, siis kohtusin paar päeva tagasi noore emaga, kelle mees töötab Soomes, lasteaed on kümne kilomeetri kaugusel. Ta on töötuna arvel, tema laps on saanud aasta ja seitse kuud vanaks, kohalik omavalitsus leidis talle isegi lasteaiakoha kümne kilomeetri kaugusel. Kuna peres on olemas auto, siis sõidab naine kümme kilomeetrit lasteaeda, seejärel kümme kilomeetrit tagasi. Töötukassa pakub talle lähimat tööd teises suunas, kodust 25 km kaugusel ning seda tööd pakutakse palga eest 300–500 eurot. See naine ütleb, et tal ei ole mõtet tööle minna, ta peab niipalju sõitma, lasteaed on teisel pool.

Me näeme, et väga oluline on noorel inimesel kiiresti esimene töökoht leida. Samuti peame muutma suhtumist ka nendesse, kes peavad hooldama perekonnaliiget või last. Nii ütlen, olles käinud ka Ida-Virumaa töötukassas kohapeal ja tutvunud lugudega, miks inimesed heituvad. [Liisa-Ly Pakosta räägib veel alkoholiprobleemidest maakondades, mis väärivad omaette debatti.]

Rannar Vassiljev: Arvan, et oht ida poolt oleks kindlasti väiksem, kui seal oleks mõistlik, demokraatlik juhtimine. Ent mõttekäik, et mida nõrgem on Venemaa majanduslikult, seda agressiivsemaks ta muutub, tegelikult paika ei pea. Kui Venemaal on võimul autoritaarne või isegi totalitaarne režiim, siis on pigem näha olnud seda, et Venemaa muutub agressiivseks siis, kui tal on võimekus agressiivseks muutuda – mitte aga siis, kui ta on sisemiselt lõhestunud ja ebastabiilne. Selle piirkonna imperialistlik vaim kipub võimaluse tekkel välja tulema.

Kõige olulisem on Venemaa puhul ikkagi see, et seal oleks mõistlik, demokraatlik kord. See on meie julgeolekugarantii. Aga ma ei ole ka ülemäära optimistlik, et meie roll selles (Venemaa demokratiseerumises) oleks suur, kuigi me panustame nii palju kui võimalik. Kindlasti saame natukene midagi teha tänu meie integreeritusele kõikides rahvusvahelistes organisatsioonides.

Mis puutub Eesti igapäevaellu, siis selles olen Mailisega nõus, et ma ei näe mitte mingit probleemi, kui me toetaksime kuidagi ettevõtluse arengut piirkondades, kus loomulikult, vaba konkurentsi teel ettevõtlust ei teki või mis on objektiivses mõttes nii-öelda alaeelistatud. Arvan, et maksusoodustustega on ettevõtluse elavdamise eesmärki regioonides palju keerulisem saavutada. EAS-i kaasamine või miks mitte ka regionaalpoliitiline meede oleks igati mõistlik.

Kui aga vaadata sama Geomedia koostatud omavalitsuste võimekuse indeksit, siis on meile kuidagi ekslik mulje jäänud, et Ida-Virumaal on (kõik) kohalikud omavalitsused sellised äpud, kes kuidagi toime ei tule. On ka edulugusid. Ja kui võtta indeksist töötuse pool välja ja jätta alles ainult kohaliku omavalitsuse teenused, siis näeme, et Ida-Viru ei ole kõige nutusem piirkond. Ma arvan, et see on pigem regionaalpoliitiline küsimus, ja usun, et meil on võimekus muuta kasvõi sedasama väikest Narva linna väärtuslikumaks.

Üht-teist on võimalik teha kohe

Mart Raudsaar: Lugupeetud vestlusringis osalejad, mis peaks olema lühikese perspektiivi või pika perspektiivi meede, mida me saaksime teha?

Mailis Reps: Nii lühikeses kui ka pikas perspektiivis on meil vaja erinevaid meetmeid. Näiteks seesama ettevõtlustoetus, piirkondlikud arengutoetused, haridus, kommunikatsioonid. Me võime olla (poliitiliste jõududena) eriarvamusel, aga tegelikult meie kommunikatsioonid piirkonniti ei ole väga head. Kõigi nende meetmetega saaksime vähendada Eestis palgavaesust, et me ei sunniks oma inimesi tegema mõttetuid valikuid, kui neil pole võimalik tööl käia. Me võime Narva teemal ju palju vaielda, aga tegelikult on sealse olukorra põhjus sektoraalne tööpuudus ehk siis väga suur hulk ühe ja sama kompetentsi või väga väikese kompetentsiga inimesi kaotas väga lühikese perioodi jooksul töö.

Mart Raudsaar: Kreenholmi pankrot.

Mailis Reps: Täpselt. Ütleme nii, et mitu sajandit kestnud ühe ettevõtte kesksus ja selle väga kiire surm on tegelikult olnud põhihoovaks, mis vallandas seal juhtunu. Sellises vanusestruktuuris ja selliste oskustega inimestele (nagu endised tekstiilitöölised) leida mingeid lahendusi ongi väga raske. Aga olgu see lihtsalt kõrvalmärkusena.

Muidugi, kui me hakkame Eesti omavalitsuste võimekuse tabeleid vaatama, siis näiteks Kohtla-Järve kõrval on vald, mis on väga väike, kellel ei ole tegelikult mitte mingit sotsiaalstruktuuri, alates muusikakoolist, huviharidusest, haiglavõrgust, polikliinikust – millest iganes –, aga kes saab meeletu ressursimaksu, kuid kõiki kalleid sotsiaalteenuseid võtab sellest samast keskusest, kes ressursimaksu ei saa sentigi.

Teemaks on just palgavaesuses olevatele inimestele perspektiivi pakkumine, mis seondub osaliselt ka keeleoskusega, aga mitte ainult. See ei ole ainult eesti-vene teema, sest näiteks Lõuna-Eestis ei ole ju küsimus, et nad eesti keelt ei oska – nad räägivad murret –, aga seal on ju majanduslik olukord samasugune (nagu Ida-Virumaal). Ka vanausuliste piirialadel ei ole küsimus, et nad eesti keelt ei oska, tegemist on piirkondliku perspektiivitusega. Tegelikult peame Eesti riigis otsustama, mis saab nendest piirkondadest.

Arto Aas: Kordan kokkuvõtteks: tugev majandus, kasvavad sissetulekud ja madal tööpuudus on ülioluline aspekt meile sisejulgeoleku ning üldise julgeoleku mõttes. Arvestades seda, et Eesti majandus on viimasel kümnel aastal olnud Euroopa Liidu kõige kiiremini kasvav majandus, rääkimata lõhest, mis on tekkinud paarikümne aastaga endiste Nõukogude Liidu liikmesriikide vahel, siis nende faktide taustal ma ei näe põhjust teha kardinaalseid muudatusi meie majanduspoliitikas. Asjad liiguvad õiges suunas.

Lõpuüleskutseks ütlen, et väikese riigina, kes soovib olla maailmas tuntud ja kasutada oma pehmet jõudu, ei saa me loota üksnes sellele, et Eesti riigi huvide esindamisega või sidemete tekitamisega tegeleb ainult peaminister ja mõned Riigikogu väliskomisjoni liikmed. See peab olema üks osa nii ettevõtjate kui ka kultuuri- ja haridustöötajate tööst. Kõigi tööst, et nad oskaksid rääkida Eesti lugu välismaal. Ma arvan, et meil on juudi kogukonnalt, Iisraeli riigilt tohutult õppida. Kõik teavad nende suurt ajaloolist lugu. Aga et teataks ka Eesti lugu – kes me oleme ja mis on meie soovid ja mured –, siis selleks peavad kõik 1,3 miljonit elanikku panustama nii-öelda rahvadiplomaatia korras.

Rannar Vassiljev: Rääkides julgeolekust üldiselt, siis oleme olnud tublid erinevate rahvusvaheliste organisatsioonidega integreerujad. Kindlasti on meie jaoks igas mõttes

positiivne, kui oleme oma rahvusvahelisi kohustusi täitnud. Oleme osalenud sellistel välisoperatsioonidel, et meil on moraalne õigus – juhul kui meil kunagi peaks abi vaja minema –, abi küsida ja loodetavasti seda ka saada.

Üldises plaanis ma arvan, et taasiseseisvunud aja jooksul oleme ka majanduslikus mõttes päris normaalselt arenenud. Ka selles osas ei ole põhjust väga kriitiline olla. Koht, kus minu meelest on meil veel vakantsi edasi areneda, on regionaalpoliitiline aspekt. Ma arvan, et kõige olulisem asi regionaalpoliitikas on muukeelsete elanike jätkuv kaasamine ühiskonnaellu, kuhu võiksime kõige rohkem panustada.

Liisa-Ly Pakosta: Kui julgeolek on tagatud, siis järgmine samm on inimeste elatustase. Siin ma ei vaidle, vaid kriipsutan seda alla. Elatustaseme tõus, palkade kasv sõltub tänapäeval väga palju heast haridusest, mitte ainult sellest, kellele on juhtunud mustema mullaga maalapp – nii nagu see oli 150 aastat tagasi. See tähendab paremat haridust algusest peale (lasteaiast ja algkoolist), mis lahendab ka keeleküsimused.

Teiseks oluliseks asjaks on kahtlemata haldusreform – et kohalikud omavalitsused oleksid tugevamad ja suudaksid pakkuda paremaid sotsiaalteenuseid. Siin toodi näide pisikesest vallast, kes saab väga suuri summasid maavarade kaevandamise eest, aga ei paku ikkagi sotsiaalteenuseid. Kui elanike arv oleks juba suurem ja vald saaks pakkuda paremat palka, siis oleks vallas korralik lastekaitsetöötaja, korralik sotsiaaltöötaja, kes inimesi aitab. Samamoodi seda ema, kellest jääb lasteaed kümne kilomeetri kaugusele ning pakutav töökoht 25 kilomeetri kaugusele.

Kolmandaks, tulles tagasi sotsiaalse turvatunde juurde, on parim mõõdupuu ikkagi ainult laste sünd. Kui inimestel on turvatunne, saavad sündida ka lapsed. Me ei lahenda oma demograafilisi probleeme üksnes pikema eluea abil.